

ชุมชนบ้านอาลอ-โดนแบบน

ผู้พิทักษ์ป่าทามแห่งลำน้ำชี

ลำน้ำชี ลำน้ำสาขาสายเล็กๆ ของ
แม่น้ำมูล แหล่งน้ำที่หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คน
ในแดนดินถิ่นอีสานมานานหลายชั่วอายุ
และบริเวณโดยรอบลำน้ำแห่งนี้
บนเนื้อที่กว่า 3,000 ไร่ เป็นที่ตั้งของ
“ป่าทาม” ป่าวัฒนธรรมอันอุดมสมบูรณ์
พื้นที่ใหญ่ที่สุดของจังหวัดสุรินทร์ ซึ่งเป็น
ดั่งลมหายใจของคนหลากหลายชาติพันธุ์
ทั้งไทย ลาว ส่วย และเขมร

BAN ALOR - DON BAN COMMUNITY: A guardian of Tham Forest of Lam Nam Chi

ณริมฝั่งแม่น้ำชีแถบอีสานใต้ ซึ่งเป็นที่ตั้งของชุมชนบ้านอาลอ-โดนแบน เดิมทีเป็นที่อยู่อาศัยของชุมชนชาวเขมร และเป็นเส้นทางเกวียนที่คนลาวใช้ขนเกลือจากมหาสารคามไปแลกเปลี่ยนในเขตเขมร ทั้งได้อาศัยบริเวณริมหนองน้ำข้างหมู่บ้านเป็นที่พักแรมของกองเกวียน นานเข้าก็ได้ปักหลักตั้งรกรากอยู่ถาวร ต่อมาคนส่วย (ชนชาติที่พูดภาษามอญ-เขมร) หรือพวกคนเลี้ยงช้างได้เข้ามาอาศัยอยู่ด้วย ชุมชนบ้านอาลอ-โดนแบน ตำบลนาดี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ จึงกลายเป็นชุมชนที่รวมคนหลากหลายชาติมาจนถึงบัดนี้

กำนันเอือก มีแก้ว เล่าถึงเรื่องราวการรวมตัวของชนหลายชาติว่า “แรกๆ ที่มาอยู่ร่วมกัน เขมร ลาว และส่วย เข้ากันไม่ค่อยได้ ต่างคนต่างทำมาหากิน และใช้ภาษาของตนเอง กระทั่งภายหลังได้มีการผูกเสี่ยว และให้ลูกหลานแต่งงานกัน ทุกคนจึงอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียว จนถึงวันนี้คนในชุมชนล้วนแต่เป็นเครือญาติกัน แม้จะมีหลายภาษา แต่ก็สามารถสื่อสารกันได้อย่างเข้าใจ”

ชุมชนบ้านอาลอ-โดนแบนมีประชากร 185 ครัวเรือน หรือเกือบ 1,200 คน ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านอาลอบ้านโดนแบน บ้านโดนยอง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์เขมร และบ้านประทัด ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย ลาว และส่วย ชาวบ้านในชุมชนดำรงชีวิตด้วยการทำไร่อ้อย ไร่ปอ และทำนา บ้างเก็บของป่า และบ้างก็ล่าสัตว์ ด้วยความคุ้นเคยกับสภาพความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่า จึงไม่ได้จุกคิดว่าการรุกคืบถางป่าเพื่อขยายพื้นที่ทำไร่จะส่งผลร้ายต่อสภาพป่า และโยงโยมาสู่ตัวพวกเขา กอปรกับขณะนั้นได้มีการลักลอบตัดไม้จากนายทุน ส่งผลให้พื้นที่ป่าที่เคยเต็มเปี่ยมค่อยๆ ร่อยหรอลง ปลาที่เคยวางไข่ในป่าทามเมื่อยามน้ำหลาก ก็ลดจำนวนลงอย่างน่าใจหาย เมื่อสัญญาณอันตรายอันหมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เลวร้ายกำลังคืบคลานเข้ามา... ความพยายามพลิกฟื้นผืนป่าจึงเกิดขึ้น

Lam Nam (a small watercourse) Chi, is a small water resource originated from Moon River, a source of life for the people in the Northeast for ages. Surrounding Lam Nam Chi is an area of 3,000 rai of “Tham Forest”, the largest rich cultural forest resource in Surin province - a true breath of multiethnic groups of Thai, Lao, Suai and Cambodia.

Ban Alor - Don Ban Community sitting along the bank of Chi River of Southern Isan, is a former Cambodian community and a small cart road for Lao people to transport salt from Mahasarakham Province to trade it with fish in Cambodia in the old days. Setting up caravan for the carts, they stayed over the pond next to the village during the trip. As time went by, they then settled down there. Subsequently, Suai people (an ethnic group who speaks Mon and Khmer) or elephant keepers then moved in to reside in this area as well. Hence, Ban Alor - Don Ban Community, Na Dee Sub-district, Mueang District, Surin Province has become a community of various ethnic groups.

Kamnan (Village Chief) Aeug Mee Keaw recounted the story of how various ethnic groups gathered “Initially, Khmer, Lao and Suai people did not get along. Each group worked on their own and used their own language. Afterwards, they had mingled with one another and had performed Couples’ Hand Binding Ceremony as their children married each other. Everyone lived together with happiness. Today people in the community are related. In spite of different languages, they can communicate with each other.”

Ban Alor - Don Ban has 185 household or around 1,200 people. There are four villages: Ban Alor, Ban Don Ban, Ban Donyon (Khmer community) and Ban Pratadboo (Thai, Lao and Suai). Farming of sugarcane, ambary and rice is means of their livelihood. Some collect wild products and hunt animal. Due to their familiarity of the lushness of the forest, it never occurred in the mind of the villagers that the deforestation for farmland would harm

จรรยา งามแยะ อดีตกำนันตำบลนาดี ร่วมกับผู้ใหญ่ดี ศรีสุข เปิดปฏิบัติการอนุรักษ์ป่าในปี 2527 เริ่มต้นด้วยการเจรจาขอเวนคืนที่ดินจากชาวบ้านที่ทำไร่ป่อเพื่อนำมาฟื้นฟูเป็นป่าชุมชน เป็นเวลานานถึง 3 ปี กว่าที่ชาวบ้านจะยอมออกจากพื้นที่ป่าจนหมด จากนั้นจึงรณรงค์โดยออกพบปะชาวบ้านทุกหลังคาเรือน ขอความร่วมมือให้ช่วยกันฟื้นฟูและอนุรักษ์ป่า พร้อมกันนั้นยังได้จัดตั้งคณะกรรมการจากหมู่บ้านต่างๆ เพื่อร่วมกันออกกฎป้องกันการลักลอบตัดไม้ และห้ามจับสัตว์ป่า รวมถึงจัดทำแนวป้องกันไฟป่า นอกจากนี้ชาวบ้านยังร่วมด้วยช่วยกันขุดคลองรอบป่าเป็นการประกาศแนวเขตป่าเพื่อป้องกันการบุกรุก

กำนันเอื้อซึ่งได้เข้าร่วมทำป่าชุมชนมาตั้งแต่แรกเริ่มก่อนเข้ามารับตำแหน่งกำนันในปี 2536 ได้สานต่องานป่าชุมชนโดยขยายพื้นที่ป่าออกไปอย่างต่อเนื่อง กล่าวว่า “การทำป่าชุมชนไม่ได้มีอะไรซับซ้อนยากเย็น แค่ดูแลอย่าให้คนตัดต้นไม้ และอย่าให้ไฟไหม้ เพียงเท่านั้นป่าก็จะขึ้นได้เอง...ธรรมชาติจะปลูกป่าเอง”

กว่า 30 ปีแห่งการฟื้นฟู ดูแล อนุรักษ์ ผืนป่าที่เคยเตียนโล่งกลับคืนสู่ความเขียวชอุ่มสดใสให้ร่มเงาใบบัง ดินที่แตกกระแหงพลิกฟื้นสู่ความชุ่มชื้นเป็นอาหารให้ต้นไม้ได้เติบโตเป็นไม้ใหญ่ที่อุดมสมบูรณ์หล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนในชุมชนบ้านอาลอ-โดนแบบอีกครั้ง และจากผืนป่าไม่ถึงพันไร่ แต่ด้วยความร่วมมือร่วมใจในการปกป้องดูแลของทุกชีวิตในชุมชนแห่งนี้ ทำให้ผืนป่าทามริมลำน้ำชีที่บัดนี้มีกว่า 3,000 ไร่ กลายเป็นป่าทามที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุด และได้รับการคุ้มครองให้เป็นป่าวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์

“ป่าชุมชนที่นี่เป็นป่าผสมระหว่างป่าโคกกับป่าทาม ป่าโคกเป็นป่าที่ชาวบ้านพึ่งพาปัจจัย 4 ส่วนป่าทามเป็นป่าที่มีน้ำท่วมขังในบางฤดู ในฤดูน้ำหลาก ป่าทามจะเป็นที่วางไข่ของปลา เมื่อถึงหน้าแล้งน้ำลด บริเวณนี้จึงถือเป็นแหล่งอาหารและสมุนไพรได้ของชุมชน” กำนันเอื้อกล่าว

the forest and themselves. At the same time, illegal logging by some entrepreneurs took place; the forest area was thus decreasing. Shockingly, fish spawning in the Tham Forest during water season suddenly dropped. Witnessing assorted warning signals posing a steady threat of terrible change, they then made an attempt to rejuvenate the forest.

In 1984, Mr. Charoon Ngamyea, a former Kamnan of Na Dee Sub-district together with a Village Head Dee Srisook, launched the forest conservation campaign. They started the scheme by asking to reclaim the land back from the villagers who had ambarry farm. It took three years to get consent from villagers who finally moved out from the forest. Meeting with every house, they campaigned on revitalizing and conserving the forest.

Also, they formed the committee comprising representatives from each village to set up rules to prevent illegal deforestation, and wild animal hunting and to build firebreak. In addition, the villagers dug up canals around the forest to proclaim a boundary of forest encroachment prevention.

Kamnan Auek who joined community forest building since the early days prior to taking up his position as a village chief continued the community forest mission by expanding the forest area continuously. He said “a community forest is nothing complicated. Just prevent people from logging and wildfire. That is all it takes to allow natural forest to grow back.”

For over three decades of forest nourishment and conservation, the once-barren area has now become a green and lush forest providing shade for all. Arid and rough broken land is now fertile and generating food for threes to grow and feeding people in Ban Alor - Don Ban afresh. From less than 1,000 rai of forest area, with the cooperation to protect every life in the community, **Tham forest along Lam Nam Chi** is covering an area of over 3,000 rai and has become **the largest forest land which is protected as cultural forest of Surin Province.**

“A community forest here is the combination of Kok and Tham Forests. Kok Forest is the forest where the villagers rely on for their four basic necessities.

กว่า 3 ทศวรรษแห่งการรวมพลังฟื้นฟู ดูแล อนุรักษ์ “ป่าทาม” พื้นที่ใหญ่ของชุมชนบ้านอาลอ-โดนแบบกลับมีชีวิตอีกครั้ง และกลายเป็นป่าทามที่มีพื้นที่ใหญ่ที่สุด อีกทั้งยังได้รับการคุ้มครองให้เป็นป่าวัฒนธรรมของจังหวัดสุรินทร์

For over three decades of unified force to conserve “Tham Forest”, the forest is now alive and has become the largest forest. Also, it is protected as the cultural forest of Surin Province.

ชาวบ้านทุกคนมิได้หยุดนิ่ง
ที่จะประสานพลังร่วมกันก้าวเดินต่อไป
เพื่อขยายเครือข่ายป่า
ให้หลอมรวมเป็นป่าใหญ่ขึ้นเคียงกับ
โปงลางเขม่น้ำมูลที่อำเภอท่าตูม

The villagers never cease their work and still move ahead to increase their forest network to acquire more forest area which expand to the junction of Moon River at Tha Tum District with a plan to merge them as one.

“พวกเราได้ประโยชน์จากป่าอย่างมากมาย ทั้งเก็บหน่อไม้ ชูดมัน เก็บผัก หามดแดง พอถึงหน้าฝนในเดือนหกเดือนเจ็ด จะมีน้ำหลากมาท่วมป่าทาม ปลาจะขึ้นมาจากลำน้ำชีวางไข่ตามกอไม้ใบหญ้า เสี่ยงปลากะตักกันเป็นจิ้งหะดั่ง โฮ โฮ โฮ! สนั่นไปทั้งลำน้ำ” เสี่ยงกะตักกันของปลาจากคำบอกเล่าของชาวบ้านประหนึ่งเสียงร้องบงบอกถึงความอุดมสมบูรณ์ของผืนป่าและผืนน้ำย้ำให้เห็นภาพที่ชัดเจนว่าระบบนิเวศได้กลับคืนสู่สมดุล และเป็นประจักษ์พยานได้อย่างดีว่า **“ธรรมชาติที่สมบูรณ์ยังคุณประโยชน์ให้แก่มนุษย์ได้อย่างมหาศาล”**

แม้วันนี้ชาวชุมชนบ้านอาลอร-โดนแบนจะสามารถพลิกฟื้นผืนป่าให้กลับมามีลมหายใจและเย็นหยัดเพื่อหล่อเลี้ยงชีวิตให้กับพวกเขาได้อีกครั้ง แต่บทเรียนจากอดีตได้สอนให้พวกเขาตระหนักถึงความสำคัญของป่า พร้อมทั้งถ่ายทอดจิตสำนึกรักษารักษาธรรมชาติสู่เยาวชนคนรุ่นหลังเพื่อให้สานต่อเจตนารมณ์ในการอนุรักษ์ป่าสืบต่อไป

ทุกวันศุกร์ เด็กๆ ในชุมชนทั้งระดับประถมและมัธยมหลายร้อยคนจะมารวมตัวกันที่ “ห้องเรียนธรรมชาติ” หรือป่าชุมชน เพื่อศึกษาเรื่องธรรมชาติ วิทยาศาสตร์ วิถีชีวิต และภูมิปัญญาไทยเกี่ยวกับพืชสมุนไพร โดยมี “ปราชญ์ชาวบ้าน” ซึ่งเป็นผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้สอน อีกทั้งยังมีการจัดกิจกรรมปลูกป่าในวันสำคัญต่างๆ เช่น วันพ่อ วันแม่ วันสิ่งแวดล้อมโลก ฯลฯ นอกจากนี้ป่าชุมชนของที่นี่ยังเป็นแหล่งสำหรับศึกษาดูงานเรื่องป่าชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ

“ครูบางคนมาจากต่างพื้นที่ ไม่รู้เรื่องสมุนไพรภูมิปัญญาของไทย ต้องให้ผู้เฒ่าผู้แก่ในหมู่บ้านมาสอน บางโอกาสพ่อและคณะกรรมการป่าชุมชนจะจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนความรู้อันเพื่อวางแผนการอนุรักษ์ป่า การที่เราเริ่มต้นจากกิจกรรมเล็กๆ เช่นนี้ จะทำให้ทุกคนที่เป็นนักอนุรักษ์รู้สึกตัวตัวเองไม่ได้ทำหน้าที่เฉพาะในชุมชนของตน แต่กำลังทำหน้าที่อนุรักษ์ป่าเพื่อสาธารณชน... ขาดป่าก็เหมือนขาดครู การอนุรักษ์ป่าก็เท่ากับรักษาวินัยเราและลูกหลานเราด้วย... กฎของคนรักป่าที่เราช่วยกันสร้างขึ้นมี 3 ข้อ คือ ฟื้นฟูป่า

While Tham Forest, during some seasons, it is an inundated forest area. In the water season, it is where the fish spawn. And when the dry season comes, water level is lower. This area is thus a source of food and income for villagers.” said Kamnan Auek.

“We have gained tremendous benefits from the forest. We collect bamboo shoot, vegetable and red ant egg. During the rainy season which is around the sixth and the seventh months, Tham forest is flooded. The fish from Lam Nam Chi will spawn in the river, leaving the eggs on grass leaves making a rhythmic sound of “Ho Ho Ho”, echoing all over the river. The mating sound of the fish according to the villagers signifies the fertility of forest and water. It confirms that the balance of ecology has returned and attests that **“rich nature renders exponential advantages to human.”**

Though today, the community of Ban Alor - Don Ban has achieved its task in reviving the forest to survive and providing life support for them again. The past lesson has taught them to realize the importance of forest and to instill conservation awareness to next generations in order to carry on their strong will to conserve forest for good.”

Every Friday, over 100 children in the community from both primary and secondary level will assemble at “a natural classroom” or community forest to learn the story of nature, science, lifestyle and wisdom on herb. There, “Local scholars” or senior citizen are their teachers. Furthermore, planting activity is organized on significant holidays for example, the father and mother days, the world environment day, and others. The community forest is also the venue for study trips on community forest for outside organizations.

“Some teachers from other areas are not knowledgeable of Thai herbs. Our senior villagers in the village then have to teach them. Sometimes, I and other committee members of the community forest will organize a seminar to share knowledge in order to plan on forest conservation. The activities which start from small ones like this will allow every conservationist to recognize that they are not serving their roles in their particular community only but actually for the public. Preserving forest means saving

ที่ถูกทำลาย อนุรักษ์ป่าที่มีอยู่ และไม่ทำลายป่าให้เสียหาย
ไปกว่าเดิม สำหรับคนในชุมชน เราพยายามสร้างกฎ
การอนุรักษ์ขึ้นมาโดยไม่ผูกติดกับกฎหมาย โดยอนุรักษ์
ด้วยจิตสำนึกสาธารณะ แต่สำหรับนายทุนที่ลักลอบตัดไม้
เราต้องอาศัยกฎหมายโดยมีเจ้าหน้าที่กรมป่าไม้เป็น
ที่ปรึกษา” กำนันแห่งลำน้ำชีกล่าว

ผลจากการร่วมแรงร่วมใจในการพลิกฟื้นป่าทาม
ให้กลับมามีลมหายใจหล่อเลี้ยงชีวิตผู้คนแห่งชุมชน
บ้านอาลอร-โดนแบน ทำให้ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับพระราชทาน
“ธงพิทักษ์ป่า รักษาชีวิต” จากสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรม-
ราชินีนาถ ในฐานะป่าอนุรักษ์ดีเด่น เมื่อปี 2541 และยังมี
รางวัลอื่นๆ อาทิ รางวัลผู้นำชุมชนดีเด่น ด้านการอนุรักษ์ป่า
ปี 2542 รางวัลลูกโลกสีเขียวประเภทชุมชนดีเด่น ปี 2546
และรางวัลลูกโลกสีเขียว รางวัล “ลีปพนนท เกตุทัต 5 ปีแห่ง
ความยั่งยืน” ปี 2552 ซึ่งกำนันเอือกได้กล่าวถึงรางวัลที่ได้รับ
อย่างมีนัยยะว่า “รางวัลเป็นผลพลอยได้ หัวใจอยู่ที่
การปลูกจิตสำนึก”

วันนี้ป่าชุมชนบ้านอาลอร-โดนแบนเติบโตใหญ่ และได้ขยาย
เครือข่ายป่าไปสู่ชุมชนในตำบลใกล้เคียงในแถบลุ่มน้ำชีรวม
พื้นที่กว่า 5,000 ไร่ พร้อมกันนั้นชาวบ้านทุกคนมิได้หยุดยั้ง
ที่จะประสานพลังร่วมกันก้าวเดินต่อไปเพื่อขยายเครือข่ายป่า
ให้หลอมรวมเป็นป่าใหญ่ผืนเดียวกันไปจนสบแม่น้ำมูล
ที่อำเภอท่าตูม

“วันนี้ได้เห็นความผูกพันของชุมชนกับป่าก็สุขใจ
ตอนนี้เป็นห่วงก็แต่เรื่องปัญหาทุนนิยมที่เข้ามาสู่ชุมชน
ห่วงความคิดเด็ก กังวลว่าจะหลงไหลไปกับระบบดังกล่าว
แล้วละทิ้งต้นไม้ ทิ้งแม่น้ำ ทุกครั้งที่มีโอกาสได้คุยกับเด็ก
เมื่อมาศึกษาป่าชุมชน พ่อจะย้ำเสมอว่า ป่าคือต้นกำเนิด
ของภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นรากฐานของการเรียนรู้ที่ไม่มีวัน
จบสิ้น อยากเห็นเด็กๆ เป็นส่วนหนึ่งในการดูแลรักษา
ป่าชุมชนให้อุดมสมบูรณ์อย่างนี้ตลอดไป” กำนันเอือก
พ่อพระแห่งชุมชนบ้านอาลอร-โดนแบน ผู้ที่ความตายเท่านั้น
ที่จะพรากเขาไปจากงานด้านการอนุรักษ์ได้ กล่าวทิ้งท้าย

our own and children lives. The rules of forest conservation
made by us include three ways: rejuvenate the damaged
forest, conserve the existing forest and never destroy
forest. For people in the community, we try to set up
conservation rules without restricting with the law; instead
they are from public awareness. For those who enter to log
illegally, we need to depend on law and the officers from
the Forestry Department to be our advisors.” Kamnan of
Lam Nam Chi added.

Following a joint fruitful work in returning Tham Forest
to provide for the life of Ban Alor - Don Ban Community,
the community received Her Majesty the Queen's Forest
Protection Flag as the outstanding forest of the year 2000
and other various awards e.g. Outstanding Community
Leader Award on Forest Conservation of the year 2001
and Green Globe Award “Sippanondha Ketudat. 5 Years
of Sustainability” Award of the year 2009. To this, Kamnan
Auek described that the awards are **“by products,
the heart of the success is to instill awareness.”**

Today, the community forest of Ban Alor - Don Ban
has grown and expanded its network to nearby
communities along Lam Nam Chi covering an area of
5,000 rai. The villagers never cease their work and still
move ahead to increase their forest network to acquire
more forest area which expand to the junction of Moon
River at Tha Tum District with a plan to merge them as one.

“Today, the witnessed bond of people and forest
is quite joyful. But they also have deep concern over
capitalism that infiltrates into the community. We worry
that the children will be blinded by the concept and forsake
the forest and river. Every time I talk with the children
who come to learn about community forest. I always stress
that the forest is an origin of local wisdom - a foundation
of never ending study. I want to see them as a part of
community forest conservation to allow them to be eternally
fertile.” Kamnan Auek, a providing father of Ban Alor - Don
Ban Community, whose conservation work cannot be
halted by anything but death, left his final note.